
SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Kis város – növekvő figyelem? Előszó a tematikus számhoz

Pirisi Gábor¹

Egykori kiváló kollégám a pécsi Földrajzi Intézetben, Hajnal Klára, akitől nagyon sokat tanultam, keserűbb pillanataiban a társadalomföldrajzot „tudományközi elfekvőnek” nevezte – bevallom, lehet, hogy valakire szintén hivatkozva –, olyan tudományágnak, amely több terület határán, mindenhová és sehová sem tartozva működik, aminek művelői kicsit kívülállók mindenhol. Valami hasonló érzésünk lehet a kisvárosok kapcsán is, legalábbis a kisvárosokkal foglalkozó különszámok, időnként egyedi tanulmányok is gyakran használják azt a felütést, hogy a kisvárosok iránti tudományos érdeklődés csekély, a tématerület „alulkutatott” (Hannemann 2004; Editorial 2005; Horeczki 2013; Steinführer et al. 2016). Ezen érvelés alapja az a nehezen cáfolható tény, hogy a kisvárosok nem elég nagyok és komplexek, hogy felkeltsék a városi terek kutatóinak érdeklődését ugyanakkor túlságosan is nagyok és urbánusok ahhoz, hogy a vidékkutatás fókuszába kerüljenek.

Két szék között, a pad alatt? Azért nem egészen, mert a kisvároskutatás mindig is talált magának helyet a településföldrajzban. A kisvárosok iránti érdeklődés korai hullámai alapvetően a központi funkciókhoz és a vonzáskörzet-kutatáshoz kötődtek (Beluszky 1963; Grötzbach 1963; Hajdú 1994). A későbbiekben előtérbe kerültek egyfelől a kisvárosok regionális fejlődésben, pontosabban talán elsősorban a vidéki terek fejlődésében betöltött szerepével foglalkozó vizsgálatok (Vaishar, Zapletalová 2009; Hinderink, Titus 2002; Kwiatek-Sołtys 2011a; Filipovic et al. 2016; Vaishar et al. 2015; Novotný et al. 2016; Horeczki, Egyed 2021). Ezek általában a kisvárosok jelentőségét hangsúlyozzák, vagy éppen felhívják a figyelmet a potenciális és a tényleges hatás közötti szakadékra, összekapcsolva a vidéki térségek problémáit a kisvárosok fejlődési nehézségeivel. A harmadik nagy téma így a kisváros, mint válság- vagy problémater: olyan településtípus, amely fejlődésében megrekedt, intenzív zsugorodás sújtja és általában is nehezen igazodik a 21. század kihívásaihoz (Pirisi, Trócsányi 2015;

¹ tanszékvezető, egyetem docens, PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék

Bartosiewicz et al. 2019; Lazzeroni 2020; Cole, Svidroňová 2021; Wolff et al. 2021). Párhuzamosan ezzel folyamatosan erősödik ugyanakkor egy olyan narratíva is, amelyben a kisvárosok sajátos értékein van a hangsúly: társadalmi tőke, reziliencia, a közösségre alapozott népszerűségvonzó- és fejlődési potenciál (Donaldson 2009; Mayer, Knox, 2010; Kwiatek-Sołtys, Mainet 2014; Fertner et al. 2015; Konecka-Szydłowska, Maćkiewicz 2015; Peters et al. 2018).

Ez a négy irány persze inkább csak a társadalomföldrajz és a regionális tudomány érdeklődési területeit jelzi, de talán ennyi is elég, hogy kijelentsük: sajátos köztes helyzetük ellenére a kisvárosok ma már nem igazán tekinthetők elhanyagolt kutatási témának. Tematikus sokszínűség és globális változatosság egyaránt jellemzi ezeket a kutatásokat, hiszen a „Nagykunságtól Kínáig” olvashatunk publikációkat. Ugyanakkor azt nem állíthatjuk, hogy ne lenne a kisváros-kutatásnak területi súlypontja, és meglátásunk szerint ezt a súlypontot alapvetően Közép- és Kelet-Közép Európában kell keresni, legalábbis a geográfiában.

Jelen sorok szerzője szerint ez nem pusztán véletlen. A kelet-közép-európai kisváros alapvetően egy sajátos urbanizációs és fejlesztéspolitikai probléma is egyszerre. Az urbanizáció oldaláról a lényeg a megkésettség és egyfajta „alul-urbanizáltság”. A városi népesség aránya a régióban történetileg mindig elmaradt a nyugat-európaiktól, ami megmutatkozott a népesség koncentrációjának visszafogottabb mértékén is. Ha az európai urbanizációban a kelet-közép-európai sajátosságokat keressük, akkor a fővárosokon kívüli nagyvárosi hálózat viszonylagos gyöngesége az egyik, amit ki lehet emelni. A nagyvárosok hiányában kerülnek előtérbe a közép- és kisvárosok: előbbieket nagyobb központi szerepkörök igyekeznek betölteni. A kisváros-hálózat alját pedig némileg bizonytalan urbanitású, központi funkciókkal csak hiányosan rendelkező, karakterében és társadalmában is meglehetősen rurális elemek alkotják, amelyek mesterséges fejlesztéspolitikai megerősítésre, valamint a formális urbanizáció általi kiterjesztésre szorulnak (Karsai, Trócsányi 2019). Tehát a kisváros nem elsősorban csak, mint sajátos település, hanem mint sajátos fejlesztéspolitikai kihívás is megjelenik, és talán ez az, ami ezt a régiót számunkra különösen érdekessé teszi.

És mi teszi ma, 2023-ban relevánssá magukat a kisvárosokat? Még tovább csavarva a kérdést: miként határozható meg a kisvárososság lényege 2023-ban? Triviális kérdés, hogy mi a kisváros, de ennek ellenére mégis érdemes időről időre feltenni magunknak. A válaszunkat, jelen sorok szerzője szerint alapvetően befolyásolhatja a nyelv. Amikor magyarul, vagy ehhez hasonlóan németül, esetleg a Közép-Európában beszélt szláv nyelvek valamelyikén használjuk a fogalmat, akkor az alighanem determinálja a gondolkodásunkat: egy kis várost látunk ezen településekben, vagyis olyan helyet, amely

rendelkezik a városi lét legfontosabb attribútumaival: városias a megjelenése, a társadalma, jelentősek a központi szerepkörei. Mondhatni az „igazi” városok arányosan kibebírt mása. Amikor viszont angolul közelítjük meg a kérdést, akkor óhatatlanul beleütközünk abba, hogy a „town” bizony valamiképpen más minőséget hordoz, mint a „city”. Hogy mindkettő urbánus település, az ugyan nem kétséges, mégis ilyen értelmében az angolszász módon értelmezett kisváros más, mint a közép-európai párja. Ez a fogalomhasználat a kisvárosokat inkább egy köztes helyzetben, önálló entitásként, mint a városok halmazának részeként értelmezi. Karakter, társadalom, szerepkörök: kisvárosiak, nem pedig egyszerűen városiak. Így talán jobban érthető az is, hogy az angolszász, de különösen az amerikai (és ausztrál) kutatások a kisvárosokat elsősorban sajátos társadalmi jelenségként, nem pedig sajátos településhálózati elemként értelmezik (Alston 2004; Duany, Plater-Zyberk 1992; O’Toole, Burdess 2004).

Jelen sorok szerzője hajlik arra, hogy megfontolásra ajánlja mindenkinek ezt a második megközelítést: vagyis a kisvárosokban sajátos kisvárosi minőséget kell látnunk, nem valamilyen részleges, hiányos urbanitást. Ennek a lényegét nem könnyű megfogalmazni. A településföldrajz oldaláról talán valahogy úgy lehet elképzelni, ahogy annak idején „Kisváros” című, 1993 és 2001 között futott magyar televíziós-sorozatban volt, amelyben – jórészt a termékelhelyezések és az alig bújtatott reklámok miatt – minden részben láthattuk a filmbéli Végvár² által kínált szolgáltatásokat: bankfiókot, biztosítót, utazási irodát... Jelezve: a kisvárosban minden elérhető, ami a kényelmes hétköznaphoz kell. Ugyanakkor, hogy tegyünk egy értelmezési kísérletet a helyi társadalom sajátosságai felől is: a kisvárosban mindenből – és mindenből, minden szerepből és minden szereplőből – csak egyetlen egy van. Ez a struktúra egyszerre ad stabilitást és biztonságot, illetve jelent ugyanakkor zártságot és az innovativitás hiányát is.

Itt érhető tetten a kisvárosi lét egy másik kettőssége: azok a települések, amelyeknek urbanitása talán sajátos, vagy részleges, fejlődési potenciáljuk korlátozott, mégis csak „a” városok a vidéki térségek jelentős részében. Ez teszi a kisvárosokat elsődleges fejlesztéspolitikai kihívássá is, hiszen éppen a köztes helyzetből adódóan, sem a nagyvárosi növekedési pólusokra, sem a valódi vidéki terekre optimalizált eszköztár sem lesz alkalmas a kisvárosok problémáinak kezelésére.

Mivel tud a CITY.HU Várostudományi Szemle jelen tematikus száma hozzájárulni a kisvárosokkal kapcsolatos tudományos diskurzushoz? Először is talán azzal, hogy alkalmat teremt az összevetésre, közép-európai alapon, hiszen a lap nem túl hosszú nyúló történetében most először két angol nyelvű írást is közlünk, amelyek a szerb és a lengyel kisvárosok helyzetére reflektálnak. Korábbi írásaiban Agnieszka Kwiatek-

² A külső forgatási helyszínek Szigetváron voltak és a filmbéli Végvár egyebekben is hasonló baranyai kisvárosra – talán csak az államhatár közelségét leszámítva.

Sołtys már több aspektusát érintette a kisvárosok fejlődésének (Kwiatek-Sołtys 2011b, 2015). Ezek között mindig kitüntetett figyelmet élveztek a demográfiai folyamatok, a növekedés és zsugorodás kérdésköre. Jelen írásában (Kwiatek-Sołtys 2023), amely tematikus térképekkel is áttekintést ad a kisvárosok helyzetéről Lengyelországban, alapvetően két témakört jár körbe, amelyek a kisvárosi urbanizáció egy-egy sajátos, de a magyar olvasók számára is releváns aspektusát emeli ki. Egyik esettanulmányában egy olyan, Krakkó közeli kisvárost mutat be, amelyben a kisvárosi fejlődés organikus, bár lassú folyamatait megváltoztatja a szuburbanizáció kapcsán felerősödő beköltözési hullám, ami felveti a növekedés szabályozásának, ezáltal a kisvárosi értékek és arculat megőrzésének kérdéseit. A másik kérdéskör, amit ez az írás körüljár, az a formális urbanizációhoz, a kisvárosi hálózat adminisztratív bővüléséhez kapcsolódik, amely Lengyelországban, ha nem is a magyar léptékben, de jellegzetes folyamata volt a rendszerváltozás utáni térfejlődésnek. A hazai jellegzetességekkel szemben azonban itt a várossá nyilvánítások leginkább restitúciót jelentenek. A lengyel történelem fordulatai, elsősorban a cári orosz kormányzat önkénye több települést is megfosztott városi privilégiumaitól, amit most, akár 150 év elteltével állít vissza a kormányzat – sokszor meglehetősen kétséges urbanitását, „legújabb városok”-at hozva létre.

Szerbia kisvárosai kapcsán Milica Ljubenic és szerzőtársai készítettek áttekintést. A Nis-i Egyetem kutatója korábban szintén több publikációt szentelt a kisvárosok demográfiai helyzetének, zsugorodásának (Ljubenic et al. 2022) a poszt-szocialista átmenet kontextusában, de foglalkozott azzal a kisvárosok rezilienciájával, a válságokkal szembeni ellenálló-képesség fejlesztésével is (Ljubenic et al. 2020). Jelen tanulmányában (Ljubenic et al. 2023) olvashatunk egy áttekintést a szerb kisvárosokról a népességváltozás viszonylatában (ahol magyar olvasóként különösen feltűnő és fájdalmas a Vajdaság településeinek hanyatlása), valamint egy esettanulmányt, ahol a kisváros, mint a válság tere jelenik meg. Bela Palanka, a cikkben szereplő esettanulmány a Niš-Szófia tengely mentén, cseppet sem eldugott helyen fekszik, mégis, a város gazdasága teljesen összeomlott az ezredfordulóra, amelyet tömeges elvándorlás követett. A tanulmány fő kérdése, hogy a stratégiai tervezés milyen mozgástérrel és prioritásokkal rendelkezik egy ilyen helyzetben.

A kisvárosi gazdaság a fő szervező ereje az első hazai tanulmányunknak is. Molnár Ernő a gazdaság- és településföldrajz határzónájában folytatja kutatásait és már eddig is kiemelkedően értékes, empirikus megfigyeléseken alapuló vizsgálati eredményekkel gazdagította tudásunkat a kisvárosok iparáról, összekapcsolva a lokális történéseket a globális folyamatokkal (Molnár 2015; Molnár et al. 2022). Jelen írásában szerzőtársaival arra vállalkozik, hogy gazdaságföldrajzi aspektusból hasonlítsa össze a hazai kisvárosokat, amelyeket nem méret, hanem szigorúan a funkcionális besorolás alapján

határolt el. Az alkalmazott módszer önmagában is figyelmet érdemel, a városok összehasonlítására a megyei bruttó hazai termék (GDP) adatokból dezaggregált települési gazdasági erő általuk kalkulált mutatóját használták, amely új megközelítés a kisvárosok kutatására (Molnár E. et al. 2023). Eredményeik megerősíteni látszanak korábbi, más megközelítéssel operáló kutatások kisvárosias perifériákra vonatkozó megállapításait.

De mi lehet a fejlődés útja ezekben a periférikus helyzetű kisvárosokban? Pontosan erre keresi a választ Horeczki Réka írása, aki minden magyar településföldrajzos közül talán leginkább tekinthető explicit kisváros-kutatónak, par excellence a dél-dunántúli kisvárosok kutatójának (Horeczki 2014a, 2014b). Tanulmányában a Dél-Dunántúl belső perifériáinak egyikére, Somogy megyébe kalauzolja az olvasót, a két funkcionálisan gyenge, alacsony népességű kisváros, Kadarkút és Nagybjalom párosába. A tanulmány központi kérdése a kisvárosok lényegéhez kapcsolódik, amelyet jelen írás is feszegetett: a kis méretből, a személyes kapcsolatok dominanciájából hogyan lesz a fejlődés számára erőforrásként értelmezhető, mérhető társadalmi tőke (Horeczki 2023)?

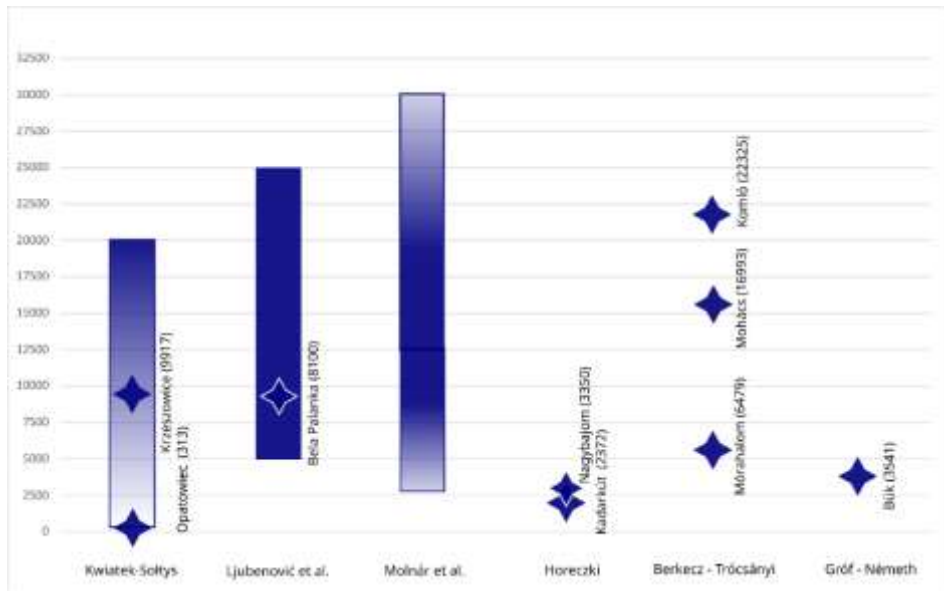
A fejlődni és fejleszteni, de pontosan hogyan, milyen hangsúlyok mentén? Két másik hazai írásunk nem annyira az akadémiai, hanem inkább a gyakorlati szempontokat hozza előtérbe. Berkecz Balázs és Trócsányi András a településfejlesztés és tervezés aktív szereplőjeként jutott el annak a vizsgálatáig, hogy az alapvetően elsősorban nagyvárosokra optimalizált smart city megoldások mennyiben adaptálhatók a kisvárosok fejlesztésére (Berkecz, Trócsányi 2023). A három kiválasztott kisváros (Komló, Mohács, Mórahalom) jellegében, méretében és elhelyezkedésében is különbözik, mégis, összekapcsolja őket a településvezetők némileg hasonló attitűdje. Ugyan legújabban a városfejlesztési stratégiát készítő kisvárosok mindegyike szembesült azzal az elvárással, hogy környezeti és társadalmi értelemben is fenntartható, reziliens közösségek építését kellene megcélozniuk, mégis, ma még kevesen látják, hogy az okoseszközök és megoldások milyen szerepet játszanak majd ezen a szinten.

Persze a településfejlesztést sem csak a szakértők, hanem a településvezetők oldaláról is érdemes megvizsgálni. Németh Sándor, aki geográfusként lett polgármester, valamint szerzőtársa Gróf Katalin természetesen Bük városát állították az írásuk középpontjába (Gróf, Németh 2023). Itt érkeztünk el az elmélettől a teljesen gyakorlatias kérdésekig, elsősorban a települések működésének és fejlesztésének finanszírozásának problémáig. Az apropót pedig a világjárvány okozta krízis adja, amely jelentős mértékben próbára tette minden önkormányzat, de talán különösen a városok gazdasági rezilienciáját.

Végezetül egy kis játék, amely némileg visszaul a bevezető elején írt fejtegetésekre: az 1. ábra összefoglalja, melyik szerzőnk mekkora településekkel „dolgozott”, amikor kisvárosokra gondolt. Három tanulmányban szerepelt nagyobb áttekintés, különböző kritériumokkal. Amíg Lengyelországban ez egy formális alsó küszöböt (városi cím) és egy 20 ezer fős felső határt jelentett, az Szerbia kapcsán egy 5000 fős alsó és 25 ezer fős felső határt vontak meg. Magyarország kapcsán Molnár Ernő és szerzőtársai funkcionális lehatárolást választottak, a legkisebb kisvárosként besorolt település (Rétság) mintegy 2600, a legnagyobb (Ózd) valamivel több, mint 30 ezer embernek ad otthont. Ha azonban ezekkel az értékekkel összevetjük az esettanulmányként kiválasztott városok népességét, akkor kiderül, hogy amikor a kutató kisvárost választ, akkor mintha a kisvárosi mezőny alsó harmadában keresgélne. Kadarkút vagy Nagybjajom, de akár Bük vagy Mórhalom, nem is beszélve a lengyel Opatowiec-ről nem minden vizsgálatban ütnék meg a kisvárosiság alsó küszöbét. Vajon a kisvárosiságot jobban fel tudjuk mérni, be tudjuk mutatni a legkisebb, még valamilyen szempontból városiasnak tekinthető települések körében? Elképzelhető, mindenesetre ez a szerény léptékű minta erre utal.

1. ábra

A kisvárosi kategória lehatárolása, illetve az egyes esettanulmányok népességei a jelen tematikus szám szerzőinek körében.

Forrás: Saját szerkesztés.

Alulkutattottak a kisvárosok? Talán már nem. Maradtak még nyitott kérdések a kisvárosok aktuális fejlődésével kapcsolatban? Minden bizonnyal igen, hiszen jelen tematikus szám is csak néhány, egymáshoz nagyon sok szálon kapcsolódó problémát jártunk körbe, elsősorban a fejlődés és a fejlesztés kérdéseit feszegetve. Talán ennyiből is kiderült, hogy érdemes ezzel a témakörrel foglalkozni, és érdemes lenne nagyobb lélegzetű, nemzetközi összehasonlítást is felvállaló kutatásokat indítani és finanszírozni.

Pirisi Gábor
szerkesztő

Irodalom

- Alston, M. (2004): „You don’t want to be a check-out chick all your life”: the out-migration of young people from Australia’s small rural towns. *Australian Journal of Social Issues, The*, 39(3), 299. <https://doi.org/10.1002/j.1839-4655.2004.tb01178.x>
- Bartosiewicz, B., Kwiatek-Sołtys, A., Kurek, S. (2019): Does the process of shrinking concern also small towns? Lessons from Poland. *Quaestiones Geographicae*, 38(4), 91–105. <https://doi.org/10.2478/quageo-2019-0039>
- Beluszky P. (1963). Mátészalka vonzásterülete. *Földrajzi Értesítő*, 12(2), 201–223.
- Berkecz B.; Trócsányi A. (2023): A smart city eszközökhöz való viszony három hazai kisvárosban a fenntartható városfejlesztési stratégiák vizsgálata alapján. *City.hu – Várostudományi Szemle*. 3(1).
- Cole, D., Svidroňová, M. M. (2021): Are small towns doomed to decline? The case of a post-socialist CEE country. *Post-Communist Economies*, 33(8), 1012–1034. <https://doi.org/10.1080/14631377.2021.1886786>
- Donaldson, R. (2009): The making of a tourism-gentrified town: Greyton, South Africa. *Geography*, 94(2), 88–99. <https://doi.org/10.1080/00167487.2009.12094259>
- Duany, A., Plater-Zyberk, E. (1992): The Second Coming of The American Small Town. *Wilson Quarterly*, 16(1), 3–51.
- Editorial. (2005): Die Bibliographie zur ländlichen Kleinstadt 1945–2005. *Pro-Regio-Online*, 3, 17–120.
- Fertner, C., Groth, N. B., Herslund, L., Carstensen, T. A. (2015): Small towns resisting urban decay through residential attractiveness. Findings from Denmark. *Geografisk Tidsskrift - Danish Journal of Geography*, 115(2), 119–132. <https://doi.org/10.1080/00167223.2015.1060863>
- Filipovic, M., Kanazir, V. K., Drobnjakovic, M. (2016): Small towns in serbia - The “bridge” between the urban and the rural. *European Countryside*, 8(4), 462–480. <https://doi.org/10.1515/euco-2016-0031>
- Gróf K., Németh S. (2023): A települések ellenálló-képességének előfeltételei, tényezői és modell-szerű alkalmazási lehetőségei egy kisváros, Bük példáján. *CITY.HU – Várostudományi Szemle*, 3(1), 119–135.
- Grötzbach, E. (1963). Geographische Untersuchung über die Kleinstadt der Gegenwart in Süddeutschland. *Münchner Geographische Hefte*, 24, 106.
- Hajdú Z. (1994): a Dél-Dunántúl középfokú vonzáskörzeteinek területi rendje. *Tér és Társadalom*, 8(1–2), 5–23.

- Hannemann, C. (2004): Marginalisierte Städte. In *Probleme, Differenzierungen und Chancen ostdeutscher Kleinstädte im Schrumpfungsprozess, Berlin*. Berliner Wissenschafts-Verlag.
- Hinderink, J., Titus, M. (2002): Small Towns and Regional Development: Major Findings and Policy Implications from Comparative Research. *Urban Studies*, 39(3), 379–391. <https://doi.org/10.1080/0042098022011274>
- Horeczki R. (2013): Kisváros - kiskategória - kis érdeklődés? *A Hely Szelleme - a Területi Fejlesztések Lokális Dimenziói: A Fiatal Regionalisták VIII. Konferenciáján Elhangzott Előadások*, 191–196.
- Horeczki R. (2014a): A Balaton-parti kisvárosok fejlődési sajátosságai a 20. században. *Köztes-Európa*, 6(1), 75–81.
- Horeczki R. (2014b): A kisvárosok ipari átalakulása a XX. században. *Köztes-Európa*, 6(1), 135–142.
- Horeczki R. (2023): A társadalmi tőke a kisvárosok rejtett tartaléka? *CITY.HU – Várostudományi Szemle*, 3(1), 79–93.
- Horeczki, R., Eged, I. (2021): Small town development in peripheral areas. *Deturope - The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 13(2), 52–65. <https://doi.org/10.32725/DET.2021.013>
- Karsai, V., Trócsányi, A. (2019): Aki kimarad(t), lemarad(t)? – A település sikeressége és a városi cím. *Földrajzi Közlemények*, 143(4), 339–357. <https://doi.org/10.32643/fk.143.4.4>
- Konecka-Szydłowska, B., Maćkiewicz, B. (2015): Endogenous capital of small towns in the Poznań agglomeration. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 8, 80–95.
- Kwiatiek-Sołtys, A. (2011a): Small towns in Poland - Barriers and factors of growth. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 19, 363–370. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.05.143>
- Kwiatiek-Sołtys, A. (2011b): Small towns in Poland - Barriers and factors of growth. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 19, 363–370. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.05.143>
- Kwiatiek-Sołtys, A. (2015): Population changes as litmus paper of the socio-economic development level of small towns in Poland. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 8(1), 39–53.
- Kwiatiek-Sołtys, A., Mainet, H. (2014): Quality of Life and Attractiveness of Small Towns: A Comparison of France and Poland. *Quaestiones Geographicae*, 33(2), 103–113.
- Kwiatiek-Sołtys, A. (2023): Small towns in Poland, the present problems and challenges. *City.hu – Várostudományi Szemle*. 3(1).
- Lazzeroni, M. (2020): Industrial decline and resilience in small towns: Evidence from three European case studies. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 111(2), 182–195. <https://doi.org/10.1111/tesg.12368>
- Ljubenović, M., Bogdanović-Protić, I., Mitković, P., Igić, M., Đekić, J. (2020): Building resilience through creative strategies in small post-socialist shrinking towns. In P. Mitkovic, M. D. Brankovic, M. Tanic, A. Miric, & V. Milosevic (Eds.), *3rd International Conference on Urban Planning - ICUP2020* (pp. 205–212). Faculty of Civil Engineering and Architecture, University of Nis.
- Ljubenovic, M., Bogdanovic-Protic, I., Vasilevska, L., & Zivkovic, J. (2022). Small shrinking towns in the post-socialist context of development. *Facta Universitatis - Series: Architecture and Civil Engineering*, 20(1), 61–74. <https://doi.org/10.2298/fuace2204290081>
- Ljubenović, M.; Bogdanović Protić, I.; Đekić, J.; Igić, M. (2023). Development and planning challenges of small towns in Serbia: case study of Bela Palanka. *City.hu – Várostudományi Szemle*. 3(1).
- Mayer, H., Knox, P. (2010): Small-town sustainability: Prospects in the second modernity. *European Planning Studies*, 18(10), 1545–1565. <https://doi.org/10.1080/09654313.2010.504336>
- Molnár E. (2015): Az alföldi kisvárosok iparának átalakulása, Mezőtúr példáján. In: R. Tésits, A. B. Levente (Eds.), *A mi geográfánk: Tóth József emlékezete*. 421–431. Publikon.

- Molnár, E., Saidi, F. A., Szabó, K. (2022): Strategic coupling on the European periphery: A case study of a small Hungarian town. *Tér és Társadalom*, 36(3), 122–144. <https://doi.org/10.17649/tet.36.3.3424>
- Molnár E., Saidi, F. A., Lénárt, V. M. (2023): Kisvárosi gazdaságok funkcionális településföldrajzi megközelítésben. *CITY.HU – Várostudományi Szemle*, 3(1), 49–77.
- Novotný, L., Csachová, S., Kulla, M., Nestorová-Dická, J., Pregi, L. (2016): Development Trajectories of Small Towns in East Slovakia. *European Countryside*, 8(4), 373–394. <https://doi.org/10.1515/euco-2016-0026>
- O’Toole, K., Burdess, N. (2004): New community governance in small rural towns: The Australian experience. *Journal of Rural Studies*, 20(4), 433–443. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2004.01.002>
- Peters, D. J., Hamideh, S., Zarecor, K. E., Ghandour, M. (2018): Using entrepreneurial social infrastructure to understand smart shrinkage in small towns. *Journal of Rural Studies*, 64, 39–49. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.10.001>
- Pirisi, G., Trócsányi, A. (2015): Between shrinking and blooming: the crossroad of small towns’ urbanisation in Hungary. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 8(1), 12–28.
- Steinführer, A., Vaishar, A., Zapletalová, J. (2016): The small town in rural areas as an underresearched type of settlement. editors’ introduction to the special issue. In *European Countryside* (Vol. 8, Issue 4, 322–332.). Walter de Gruyter GmbH. <https://doi.org/10.1515/euco-2016-0023>
- Vaishar, A., Štastná, M., Stonawská, K. (2015): Small towns - Engines of rural development in the South-Moravian region (Czechia): An analysis of the demographic development. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 63(4), 1395–1405. <https://doi.org/10.11118/actaun201563041395>
- Vaishar, A., Zapletalová, J. (2009): Small towns as centres of rural micro-regions. *European Countryside*, 1(2), 70–81. <https://doi.org/10.2478/v10091/009-0006-4>
- Wolff, M., Haase, A., Leibert, T. (2021): Contextualizing small towns-trends of demographic spatial development in Germany. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 103(3), 196–217. <https://doi.org/10.1080/04353684.2021.1884498>